

דף ל.

עין משפט ו.

ח"מ סימן ז פעיף ד

ד. ה. אשה פסולה ל' לדון כמו שפסולה לעדות. אבל להוראה אם היא חכמה מותר לה להורות.

ח"מ סימן לג פעיף א

א. א. כל הפסולים לדון מ' פסולים להעיד, נ' חוץ מאוהב ושונא שכשרים להעיד אע"פ שפסולים לדון.

עין משפט ז.ז.ט.

ח"מ סימן יז פעיף א.ג.

א. א. דרשו חז"ל מהפסוק "בצדק תשפוט עמיתך" שיש פ' להשוות שני בעלי הדין, שלא יהיה אחד מדבר כל צורכו ולאחד אומר לו הדיין קצר בדברך. וכן לא יסבירו פנים לאחד וידבר לו רכות ולשני קשות, ואפי' אם אחד היה ע' מלובש בגדים יקרים והשני לבוש בזויים אומרים למכובד הלבישהו כמוך או לבוש כמוהו. וכן לא יהיה אחד יושב ואחד עומד אלא שניהם עומדים פ' ואם רצו בי"ד, מושיבים שניהם.

ל. כ"כ התוס' בקמא דף ט"ו ע"א, ודבורה לא הייתה דנה אלא מלמדת להם, או שע"פ השכינה מהני, ואע"ג דלא בשמים היא, צ"ל שהוראת שעה הייתה.

מ. משנה נדה מ"ט ע"ב.

נ. משנה סנהדרין כ"ז ע"ב, והטעם דבעדות מעידים על המעשה שראו ולא חושדים שבשביל אהבה או שנאה ישנו ממה שראו ולכן כשרים לעדות, משא"כ לדון שתלוי בסברא והמחשבה משתנית מפני האהבה או השנאה. כ"כ בסמ"ע ס"ק א'.

ס. מברייתא שבועות ל' ע"א. ואם אחד דיבר כל צורכו אפי' שהדיין לא אמר לו דבר כל צורכך, אלא שלשני אמר קצר בדברך אסור. סמ"ע ס"ק א'. והדיינים צריכים להזהר בזה.

ע. שם בברייתא ל"א ע"א. וכתב המהרש"ל שגם בזה אין בידינו להעמיד משפט הדת על תילו, אבל אומרים לו אל תירא גם אם בגדך בזויים כי הדין יקוב את ההר.

פ. היינו בשעת משא ומתן כר"י שם ל' ע"א, וכתב הב"ח דה"ה בשעת קבלת העדות צריכים הבעלי הדין לעמוד. וכן כתבו התוס' בסנהדרין דף י"ט ע"ב. וצריכים להזהר

א. בשעת גמר דין ז' לכתחילה שני בעלי הדין ק' עומדים, ואין הדיינים רשאים להושיבם. וגמר דין, זה הודעת הפס"ד איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב.

ב. העדים לכתחילה לעולם בעמידה, ועמידה ר' ע"י סמיכה הוי עמידה לענין זה.

ג. כבר ש' נהגו כל בתי הדין בישראל לאחר התלמוד להושיב בעלי הדין, וגם העדים כדי להסיר המחלוקת שאין בנו כח להעמיד משפטי הדת על תילם.

בזה לכתחילה. והנתיבות בס"ק ה' כתב שיש מחלוקת הפוסקים בזה אי בעלי הדין צריכים לעמוד בשעת העדות.

ד. דוקא לכתחילה אבל בדיעבד בשניהם יושבים הדין דין, וכ"כ הטור והרא"ש והר"ן בשם הרשב"א. והפסוק ועמדו אינו אלא אסמכתא למצוה ולא לעיכוב, ודלא כעיר שושן שכתב דבזמן שהיו סמוכין זה לעיכובא ואפי' בדיעבד פסול ודווקא בזמן הזה שאין דיינים סמוכין שרי משום דכתיב ועמדו לפני "האלוהים". ועיין בסמ"ע ס"ק ה' מה שהאריך.

ה. נלמד בשבועות ל' ע"א מהכתוב ועמדו שני האנשים אלו העדים דאי בעלי הדין, הרי כבר אמור, ועוד וכי אנשים תובעים ולא נשים, ועוד וכי שנים תובעים ולא שלושה, אלא על העדים, "ואשר להם הריב" אלו בעלי דין, ומה עדות העדותן זו היא גמר דין, גם בעלי הדין דקפיד עליהם בעמידה היינו בגמר דין. סמ"ע ס"ק ג'.

ו. וה"ה אם הדיינים בסמיכה הוי כשיבה להם ומותר, מ"מ אם הדיינים בסמיכה ודאי שהעדים אסור להם לסמוך, דהוי תרתי דסתרי. כ"כ בסמ"ע ס"ק ו' ודלא כהש"ך.

ז. מרמב"ם ריש פכ"א מסנהדרין. והב"ח כתב דמ"מ העדים והבעלי הדין בעצמם כל מי שנוגע יראת ה' בלבבו ועמדו אבותיו על הר סיני יחושו לכבוד התורה והמצוה לקיים מצוות ועמדו שני האנשים כי המשפט לאלוהים הוא, והביאו הש"ך בס"ק ז'. והיום בבתי הדין בארץ מבקשים מהם לעמוד, ובספר פעמוני זהב על השו"ע בסעיף ג' כתב שאין לקיים המנהג שמושיבין רק בדיני ממונות, אבל באיסור תורה כגון לאסור אשה על בעלה וכדומה אין כח לחכמים להכשיר עדותן בישיבה ע"ש.

דף ל:

עין משפט א.ב.

חור"מ סימן יז סעיף א.ג.

עין בסעיף הקודם

חור"מ סימן כה סעיף ה.ו.בו

ה י. תלמיד חכם **ה** היודע עדות לחברו, ותבעו שיעיד לפניו בי"ד שקטן ממנו, אם הוא עדות ממון אינו חייב ללכת לפניהם, אלא שולחים לו ג' אנשים לגבות עדותו. אבל אם זה **א** לאפרושי מאיסורא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' וחייב לבוא ולמסור עדותו.

ה יא. אם יש **ב** הוכחה שבע"ד אלם, כופין אותו שהוא בעצמו יביא העדים של הצד שכנגדו.

ה ת. מגמ' שבועות דף ל' ע"ב. ושולחין ג' אנשים שהם בי"ד לקבלת העדות, ובי"ד אח"כ מוסר לבי"ד כמבואר בסעיף כ"ג.

ובספר פעמוני זהב תמה הרי צריך להעיד בפני הבעל דין כמ"ש בסעיף ט"ו, וע"כ הכריח שאומרים לבעל דינו אם רוצה ללכת לשם הרשות בידו. והביא ראייה מסי' קכ"ד לגבי נשים יקרות ומדברי הסמ"ע והש"ך שם, ואם הבעל דין אינו רוצה ללכת לשם הרשות בידו לחבול בעצמו. ולפ"ז כשביה"ד שולח לת"ח לקבל ממנו עדות בכתב צריך לומר לבעל דין שיכול ללכת לשם בעת קבלת העדות ממנו, שיהיה בפניו, ופשוט הוא.

א. לא מבעיא אם הבי"ד רוצים להתיר אשה והוא יודע שאסורה שחייב לבוא, אלא אפי' להיפך שהוא יודע שמותרת חייב להעיד, וחומרא דאתי לידי קולא הוא לענין אם יקדשנה אחר ויודיעוה שבעלה חי וילך ויקדש אחת מקרובותיה, ודלא כהב"י ע"פ פי' רש"י דכתב שבכה"ג אינו מעיד, ועיין בסמ"ע.

ב. כ"כ הטור והביאו הרמ"א.

יב. לכתחילה ^ג העדים בעמידה שנאמר "ועמדו שני האנשים" ^ד והדיינים בישיבה, ואם העד ת"ח ^ה מושיבין אותו.

יג. צריכים הדיינים ^ו להבין מה שהעדים אומרים, ואם מבינים אבל אינם יודעים להשיב להם בלשונם בכה"ג מותר להעמיד מתורגמן.

לח. אם הדיינים היו בעמידה בשעת קבלת העדות מה שעשו עשוי, ^ז ואם היו נסמכין על העמוד אפי' לכתחילה מותר דסמיכה כישיבה לענין זה.

עין משפט ד. חו"מ סימן יז סעיף ב

ד. ת"ח ועם הארץ שבאו לדון, מושיבין הת"ח ואומרים לעם הארץ ^ח שב, ואם לא ישב אין בכך קפידא.

ג. משבועות ל' ע"ב. וכתב הש"ך בשם המבי"ט ח"א סי' קי"ו דשלא במקום ישיבת הדיינים כגון בשוק או בדרך אם הדיינים קיבלו העדות בעודם עומדים לא מהני אפי' בדיעבד, וכתב עליו הש"ך בס"ק י"א דאין דבריו מוכרחין ע"ש.

ד. נלמד מהכתוב וישב משה לשפוט את העם ועוד נאמר ועמדו שני האנשים לפני האלוהים ומשמע שהדיינים יושבים, ויש סוברים שזו מצוה מן התורה ויש אומרים שזו רק אסמכתא והרשב"א בח"ב סי' ס"ד כתב שכבוד לדיינים שהם יושבים.

ה. וכתב הר"ן מזה שמושיבין ת"ח לכתחילה וכ"כ הרשב"א מירושלמי, משמע דזו רק אסמכתא של "ועמדו שני אנשים". והרמב"ם כתב שכבר נהגו להושיבין מפני המחלוקת.

ו. ממשנה מכות דף ו' ע"ב, ואם אינם יודעים להשיב אך מבינים מה שהם אומרים מהני מתורגמן, מעובדא דהני לעוזאי דאתו לקמיה דרבא שם.

ז. ריב"ש סי' רס"ז כת"ק, דעמידה מן הצד לא שמה עמידה, בזבחים דף ט"ז ע"א. וכתב הסמ"ע דאם העדים או הבע"ד וגם הדיינים נסמכים, אינו מותר לכתחילה מכח ממ"נ, והב"ח חולק ע"ז ועיין בש"ך.

ח. ואם ישב והעמידו שליח ביד, אין על הדיינים לחזור ולומר לו שישב דהבע"ד תולה בשליח שאינו אוהבו, וזה מעובדא דרב פפא שבועות ל' ע"ב. נתיבות ס"ק ו'. וסמ"ע ס"ק ז'.

הגה: ה. ת"ח שבא לדון ^ט מותר לעמוד לפניו, ולא חיישינן שיסתתמו הטענות לזה שכנגדו.

עין משפט ה.ו. חו"מ סימן יז סעיף ה

ה. ח. אסור לדיין ^י לשמוע דברי בעל דין האחד שלא בפני בעל דין חבירו, ודוקא ^כ שיודע הדיין שיהיה דיין בדבר, אבל אם שמע בלי שידע שהוא צריך לשבת בדין, ^ל ונתרצה השני לדון לפניו מותר להיות דיין בדבר.

הגה: ט. לא ^מ יכתוב החכם או דיין שום פסק לאחד מבעלי הדינים, מבלי שלא שמע דברי שניהם. שמא מתוך דבריו ילמדו לשקר וגם מטעם שאח"כ יטען השני לפניו ויצטרך לכתוב להיפך ויהיה זילותא לחכם.

ה. י. ^נ תלמיד שיש לו דין אצל רבו לא יקדים לבוא לפניו, שלא יהיה נראה שבא לברר טענותיו קודם, אם לא שיש לו זמן קבוע ללמוד לפניו.

עין משפט ז. חו"מ סימן כה סעיף ה
עיין לעיל עין משפט א.ב.

ט. דוקא ת"ח דכולם יודעים שעומדים מפניו אבל אשת ת"ח אם אין בעלה בחיים אל יעמוד מפניה. וכן ע"ה זקן יש לו דין ת"ח. או"ת.

י. נלמד מ"שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק". גם מהכתוב "לא תשא שמע שוא" דכשישמע דברי האחד שלא בפני השני לא יבוש זה מלטעון שקר ושוא. סמ"ע, וגם הבעל דין מוזהר על כך שלא ישמיע לדיין דבריו שלא בנוכחות חבירו, דדרשינן מלא תישא שמע שוא, נמי לא תשיא. סמ"ע.

כ. דאז נכנסים הדברים באוזניו. עיין סמ"ע ס"ק י"א.

ל. ואם החכם כבר כתב פס"ד אפי' נתרצה חבירו לא מהני עד שיקבל ממנו בקנין. נתיבות ס"ק ט' מהתומים. וגם בנתרצה צריך להודיע לבעל דין השני שהדיין כבר שמעו.

מ. מרשב"א וריב"ש סי' קע"ט. ועיין פ"ת ס"ק י"א כמה החכם צריך להזהר בזה ולא להשיב לשואל לבדו.

נ. וכ"ש אחר שאינו תלמיד. סמ"ע ס"ק י"ג. ונתיבות ס"ק י'.

עין משפט זז.

ח"מ סימן רסג סעיף א

א. מצא שק או חבילה אם היה חכם או זקן מכובד שאין דרכו להרים דבר זה בידו אינו חייב ליטפל בהם^פ, והמודד הוא שאילו היו הדברים שלו אם היה מחזירן לעצמו^ע כך חייב להחזיר של חבירו, ואם לא היה מוחל על כבודו אפי' היו שלו כך בשל חבירו אינו חייב להחזיר.

עין משפט טז.

ח"מ סימן כח סעיף ה

עיין לעיל עין משפט א.ב.

עין משפט י.

יו"ד סימן רמב סעיף יא

יא. טו. לאפרושי אדם מאיסור משום שאינו יודע או משום רשעתו, מותר להפרישו גם בפני רבו^פ, שבכל מקום שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב.

עין משפט כ.

ח"מ סימן כח סעיף ה

עיין לעיל עין משפט א.ב.

עין משפט ל.

ח"מ סימן יז סעיף ח

ח. יד. דין שדן דין ולבו נוקפו לומר שהוא מוטעה, לא יחזיק דבריו להביא ראיה להעמידו שהוא בוש לחזור, אלא יחזור לכל הצדדים להוציא דין לאמיתו.

ס. ממשנה ב"מ כ"ט ע"ב. והאומד דעת הוא מרבא שם ל' ע"ב.

ע. פירוש אם היו מונחין במקום שיש לחוש שיגנבו או יאבדו ולא היה מתבייש מחמת הנזק והיה מטפל בה להכניסה. סמ"ע ס"ק ב'.

פ. מימרא דרבא בעירובין ס"ג ע"א.

צ. משבועות ל"א ע"א וכפירוש רש"י שם. מנין שלא יעשה מליץ לדבריו. שנאמר מדבר שקר תרחק. והרמב"ם פירש לדבריו של הבעל דין, והשו"ע פסק כשני הפירושים גם על הדיין עצמו, וגם על דבריו של בעל הדין. סמ"ע ס"ק י"ט.

ח טו. לא יעשה הדיין מליץ לדבריו ק של בעלי הדין, אלא ר יאמר מה שנראה לו וישתוק. ואפי' הביא רק עד אחד התובע, לא יאמר לו הדיין ש הרי אין מחייבין ממון ע"פ עד אחד, אלא ישתוק, ויאמר לנתבע הרי זה העיד עליך ואולי יודה, עד שיאמר עד אחד אינו נאמן עליו.

עין משפט ט. חו"מ סימן ט פעיף ו

ו ט. אין לדיין לתת ה לתלמיד בור ועם הארץ שישב לפניו בדין, שלא ישא ויתן עמו ויטה מדרך האמת.

עין משפט ג. חו"מ סימן ז פעיף י

י יח. דיין שיודע בחבירו שהוא גזלן או רשע א אין לו להצטרף עמו. ורשע היינו ב שפסקו עליו שהוא רשע.

עין משפט ס. חו"מ סימן לד פעיף א

א א. רשע ג פסול לעדות. ואם העד הכשר יודע שחבירו המעיד עמו הוא

ק. כפירוש הרמב"ם שם בסוגיא.

ר. היינו שהבעל דין יאמר, והדיין ישתוק, והפרישה פי' דהכל על הדיין קאי, סמ"ע ס"ק י"ח.

ש. עיין סמ"ע דכתב שהטור פליג, סמ"ע ס"ק י"ט.

ת. מברייתא שבועות דף ל' ע"ב. וסנהדרין כ"ט.

א. מברייתא שבועות ל' ע"ב. ואע"פ שידון דין אמת אסור משום שנאמר מדבר שקר תרחק, וה"ה לענין עדות בסי' ל"ד כ"כ הסמ"ע ובט"ז ס"ק י"ט.

ב. עיין פ"ת ס"ק כ"א אם צריך הכרזה בעבירה דרבנן גם בדיין כמו בעד. והתומים הקשה מסעיף ח' לסעיף י' בשו"ע וכתב דבסעיף ח' בשני ת"ח השונאים זא"ז איירי בעשה עבירה ולא פסקו נגדו, אך עשה לו גם עוול כנגדו, ובסעיף י' איירי שפסקו עליו שהוא רשע במקום אחר. והב"ח כתב שמדובר בסעיף ח' לא בשונאים גמורים שבזה אסורים מן התורה מפסוק ולא מבקש רעתו, ולפ"ז צ"ל בשונאים לא גמורים שזה רק מדרבנן אם עברו ודנו דיניהם דין וכמו בסעיף ז' בשו"ע וברמ"א, ועיין בסמ"ע ובפ"ת.

ג. בב"ק דף ע"ב ע"ב, וסנהדרין כ"ח ע"א. ונלמד מפסוק אל תשת ירך עם רשע.

רשע, אפי' שלא ידוע לדיינים, ואפי' שיודע שחבירו הרשע מעיד אמת, ד' אסור להעיד עמו. וכ"ש שיודע בחבירו הרשע מעיד ה' עדות שקר.

ח"מ סימן טו סעיף ג

עין משפט ע.

ד. הדיין שבא י' לפניו דין שיודע שהוא מרומה, לא יפסוק ע"פ העדים ויאמר העון תלוי בצואר העדים, אלא ידרוש ויחקור הרבה בדרישה וחקירה ז' כמו בדיני נפשות.

ה. אם נראה לדיין לפי ה' דעתו שיש בו רמאות ולא מתוך ידיעה, או

ד. מברייטא שבועות ל' ע"ב, וכתב הש"ך דאפי' הם ג' עדים ושניים יודעים שהשלישי הוא רשע ופסול, ויודעים שהעדות אמת ג"כ אסור להעיד עמו, מטעם שאם יעידו עמו הגם שיש שנים כשרים, בטלה כל העדות מדין עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, וגורמים להוציא ממון שלא כדין.

ואם הוא עד אחד כשר עם הרשע, אפי' לא ראו ביחד ואין צירוף לבטל כל העדות אסור לו להעיד דגורם לדיינים לפסוק ע"פ עד אחד כ"כ בסמ"ע ס"ק א'. והש"ך בס"ק ג' הוסיף דאפי' דין של עד אחד כשר לחייבו שבועה אין כאן, אפי' כשהם שניים וראו שניהם משום עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, דגזירת הכתוב היא.

ובספר פעמוני זהב הביא מחוות יאיר שנסתפק אם העד יודע בעצמו שהוא רשע ואין עדים על רשעתו אם מותר לו להעיד, והביא לחלק שם בין רשע דפסול הגוף כגון עבירה שיש בה מלקות אסור, אבל אם הפסול מחמת חימוד ממון למ"ד נוגע משום חשש משקר מותר לו להעיד, ע"ש.

ה. וכאן מטעם מדבר שקר תרחק.

ו. מיבמות ק' ע"א מברייטא מדבר שקר תרחק, ובשבועות דף ל' ע"ב, ורמב"ם פכ"ד מסנהדרין.

ז. סנהדרין ל"ב ע"ב מרב פפא. ומ"מ אין דינו כדיני נפשות, דאם אמר אחד העדים באחת מן החקירות איני יודע שיתבטל העדות, אלא שיחקור כל מה שאפשר. כ"כ הריב"ש סי' רס"ו. אך הש"ך לקמן בסי' ל' ס"ק ה' חלק על הריב"ש וכתב דעדוכם בטלה, ועיין שם בקצות ס"ק א'. וכתב המהרי"ק דגם העדים החתומים על השטר ידרוש ויחקור בכה"ג אף דהוי כנחקרה עדותם בבי"ד. סמ"ע ס"ק י'.

ח. הרא"ש כשהיה רואה באומדנא דמוכח שהדין מרומה היה כותב ונותן ביד הנתבע שאין לשום דין להשתדל בדין זה. וה"ה אם הנתבע אינו רוצה להשיב על כל דבר שחוקר

שאינן דעתו סומכת על דברי העדים אע"פ שאינו יכול לפוסלן, או שנראה לו שיש דברים מוסתרים ואינם רוצים לגלותם, בכל אלו הדברים יסלק עצמו מהדין וידון אותו ט מי שלבו שלם בדבר.

אותו ודאי רמאי הוא, ויכול לפסוק לו כאילו השיב לו ונתברר לו שהוא שקר. כ"כ הש"ך בס"ק ה' מהרא"ש בתשובה. ובסמ"ע ס"ק י"ג. ועיין בסמ"ע ס"ק י"ב דדעתו שהרמב"ם חולק על הרא"ש שאין לתת כתב ביד הנתבע. והרמב"ם מסיים והרי הדברים מסורים ללב והכתוב אומר כי המשפט לאלוהים הוא, ר"ל דברי רמאות כאלו תלוי בלבו של הדיין להבינם וצריך ליתן לבו ודעתו לדבר כי המשפט לאלוהים הוא. סמ"ע ס"ק י"א.